

Ісаєв А. М.,

доцент кафедри цивільного права №1
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук,
доцент

СПАДКУВАННЯ СУМ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ТА СОЦІАЛЬНИХ ВИПЛАТ

Виходячи з положень ст. 1227 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), суми заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, відшкодування у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, інших соціальних виплат, які належали спадкодавцеві, але не були ним одержані за життя, передаються членам його сім'ї, а у разі їх відсутності – входять до складу спадщини.

Аналіз зазначеної норми свідчить про те, що права на суми заробітної плати та соціальних виплат входять до складу спадщини лише у разі відсутності членів сім'ї спадкодавця. Відповідно, в іншому разі зазначені права до складу спадщини не входять. З чого варто зробити такі висновки: 1) права на суми заробітної плати та соціальних виплат не успадковуються, а переходять до членів сім'ї спадкодавця в порядку сингулярного правонаступництва; 2) для отримання відповідних сум не вимагається отримання свідоцтва про право на спадщину, дотримання термінів для прийняття спадщини та інших формальностей, пов'язаних зі спадковим правонаступництвом; 3) так як права на суми заробітної плати та соціальних виплат не входять до складу спадщини, вони не враховуються при визначенні обов'язкової частки у спадщині, на них не звертається стягнення кредиторів за зобов'язаннями спадкодавця; 4) у такому правовідношенні члени сім'ї спадкодавця не визнаються спадкоємцями, а значить, на них не поширюються правила про усунення спадкоємців та обов'язки за розпорядженням та зобов'язаннями спадкодавця; 5) у разі відсутності членів сім'ї спадкодавця, права на суми заробітної плати та соціальних виплат включаються до складу спадщини і успадковуються за загальними правилами.

У зв'язку з останнім висновком і формулюванням закону, на підставі якого він зроблений, виникає питання: що вважати юридичним

фактом, що афектує на зміну правовідносини і що впливає на включення права на суми заробітної плати та соціальних виплат до складу спадщини? У ст. 1227 ЦК України йдеться тільки про відсутність членів сім'ї спадкодавця. Буквальна інтерпретація наведеного твердження приводить до висновку про те, що відсутність членів сім'ї має бути фізичною – їх не існує. Разом з тим, з урахуванням смислової спрямованості розглядуваної норми, а саме захисту інтересів як членів сім'ї спадкодавця, а також інших його спадкоємців, з метою досягнення визначеності в майновій сфері спадкодавця, бачиться обґрунтованим інший висновок. Не тільки фізична відсутність членів сім'ї спадкодавця може стати причиною включення права на суми заробітної плати до складу спадщини, але і відсутність їх волевиявлення щодо набуття відповідних прав. Обґрунтованість останньої тези підтверджується труднощами, які можуть виникнути у нотаріуса при визначенні кола осіб, які входять до складу членів сім'ї спадкодавця. Тоді як встановити факт пред'явлення вимоги (наявності волевиявлення), про передачу сум заробітної плати та соціальних виплат до зобов'язаних суб'єктів у межах визначених строків, простіше.

Суб'єктами сингулярного правонаступництва в даному випадку є члени сім'ї спадкодавця. ЦК України не передбачає переліку осіб, які належать до членів сім'ї спадкодавця. Основним нормативно-правовим актом у сфері сімейних правовідносин можна назвати Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III (далі – СК України). Однак, СК України так само не дає визначення «члена сім'ї», вказуючи лише на окремі ознаки, за якими можна ідентифікувати коло зазначених осіб. Згідно з ч. 2 ст. 3 СК України, сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно. Дитина належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає. Таким чином, особа, що претендує на статус члена сім'ї спадкодавця, повинна буде підтвердити наявність таких фактів, що мали місце до відкриття спадщини: а) спільне проживання зі спадкодавцем; б) ведення із спадкодавцем спільного господарства; в) наявність взаємних прав та обов'язків із спадкодавцем.

Об'єднує ці виплати їх зв'язок з особою спадкодавця і звичайна мета їх використання для задоволення побутових, особистих, сімейних потреб. Можливо, саме тому права на суми заробітної плати передаються тим

особам, які раніше сприяли їх набуттю та брали участь у їх витрачанні в спрощеному порядку.

Говорячи про особистісну складову в характеристиці прав на суми заробітної плати та соціальних виплат, необхідно провести їх порівняння з правами та обов'язками, які нерозривно пов'язані з особою спадкодавця, в силу чого не входять до складу спадщини (ст. 1219 ЦК України). Вся справа в тому, що право на суму заробітної плати та соціальних виплат пов'язано з особою спадкодавця умовно. Цей зв'язок проявляється на рівні підстави виникнення права на суму заробітної плати та соціальних виплат. Але, після виникнення у спадкодавця за життя права вимоги конкретної суми коштів від конкретного боржника, безпосередній зв'язок з особою спадкодавця припиняється. Право вимоги передачі сум нарахованої заробітної плати, стипендії, пенсії і т. п., це майнове право, яке ще за життя могло бути передано кредитором (спадкодавцем) третій особі. Про це свідчить використання в ст. 1227 ЦК України терміну «сума». Сума не може бути абстрактною. Це числове вираження грошового зобов'язання. Тому, наприклад, право на суму заробітної плати не можна ототожнювати з правом на оплату праці. У першому випадку ми говоримо про майнове право, не пов'язане з особою кредитора, а в другому – про майнове право, яке тісно пов'язане з особою кредитора. Так само як, наприклад, право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника не можна ототожнювати з правом на суму пенсії у зв'язку з втратою годувальника, яка, нарахована за перший квартал 2015 року.

Виходячи з вищевикладеного можна зробити висновок, що права на суми заробітної плати та соціальних виплат – це майнові права, які, зокрема, не можуть бути охарактеризовані як «нерозривно пов'язані з особою спадкодавця» в сенсі ст. 1219 ЦК України, а значить, можуть безперешкодно входити до складу спадщини.